

אוקטובר 2021

נייר עבודה בנושא אלימות מינית כלפי מהגרות עבודה בענף החקלאות בישראל

מוגש לוועדה המיוחדת לעובדים זרים של הכנסת

כתבו: שחר שוהם ויהל קורלנדר¹

1. בשנת 2020 הועסקו בישראל 22,289 מהגרי עבודה מתאילנד בענף החקלאות, מתוכן 654 נשים.² כל עובדי ועבודות החקלאות מתאילנד הגיעו לישראל במסגרת ההסכם הביטורלי בין ישראל לתאילנד. לבד ממהגרות העבודה מתאילנד, מועסקות בענף החקלאות גם עובדות פלסטיניות מהגדה, סטודנטיות זרות במסגרת תוכניות המשתלמים וכן עובדות ישראליות שרובן אזרחיות ערביות.
2. מסמך זה מתמקד במהגרות עבודה מתאילנד, אך יש לפעול ולתת את הדעת על החשיפה לאלימות מינית של סטודנטיות במסגרת תוכניות המשתלמים ותוכניות נוספות, עובדות פלסטיניות ועובדות ישראליות בענף החקלאות.
3. **דגש מגדרי וצורך בפיקוח, אכיפה ואיסוף נתונים:** כלל העובדים מתאילנד הם קבוצה מוחלשת ומועדת לניצול וקיים תת דיווח כללי מטעם העובדים על העסקה מנצלת ותנאי מחייה קשים. יש צורך בפיקוח, אכיפה וענישה על תנאי העסקה בענף החקלאות.³ בפרט אין דגש מגדרי בכל הנוגע להעסקת מהגרות עבודה בחקלאות, לרבות בפעולות אכיפה, פיקוח, ענישה ואיסוף נתונים.
4. מהגרי ומהגרות העבודה לחקלאות, ברובם המכריע, מועסקים ומתגוררים בפריפריה הגיאוגרפית והכלכלית של ישראל. בהקשר זה המרחב הכפרי הפריפריאלי מרוחק ממוקדי הפעילות של ארגוני החברה האזרחית כמו גם גורמים מערכתיים בעלי ניסיון עם עבודה המותאמת למהגרות עבודה.⁴
5. מהגרות עבודה בחקלאות נמצאות בעמדות חולשה ופגיעות מול מגוון של אנשים איתם הן באות בתקשורת על בסיס יומיומי – מעסיקים, עובדים אחרים ועוד. לפיכך, נשים אלו עלולות להיות חשופות לניצול מרובה, הן מבחינת תנאי העסקה ומחייה והן מבחינת אלימות מינית.
6. אלימות מינית כלפי מהגרות עבודה בחקלאות עשויות להתבצע על ידי גורמים שונים: מעסיקים ובני ביתם, עובדים אחרים, מומחים המגיעים למשקים, עובדי הלשכות המלוות ובאי כוחם, דיירי היישובים ועוד.⁵
7. **צורך בהקמת מערך תלונות ותמיכה:** קיים תת דיווח משמעותי על אלימות מינית כלפי מהגרות עבודה בענף החקלאות וניכר כי אין מאמץ מערכתי לעודד דיווח על כך. לפיכך יש צורך בהקמה של מערך תמיכה מערכתי מוסדר שמציע ליווי פרטני לנשים שחוו אלימות מינית כולל פרוטוקול מסודר של מענה מותאם שפתית במקרה של אלימות מינית מדווחת.⁶
8. **השמה אקראית פוגעת בביטחון של נשים:** ההשמה הרנדומלית של עובדות למעסיקים מייצרת מצב שמהגרות עבודה אינן יכולות לבחור היכן ועם מי יעבדו לפני בואן לישראל.⁷ בעבר נשים יכלו להגר יחד עם

מכרים ובני משפחה ובכך ליצר מצב של תחושת הגנה ובטחון. מניעת אפשרות זו יצרה אפשרות לפגיעות רבה יותר מבעבר והעצמת הבידוד החברתי של מהגרות והשפיעה באופן שלילי על התפתחות של רשתות תמיכה וסיוע קהילתיות בקרב מהגרים ומהגרות.⁸

9. **העסקת אישה יחידה במשק מגבירה פגיעות:** ישנם מקרים רבים בהן מועסקת אישה יחידה במשק, מצב המפחית את תחושת הביטחון ומגביר את החשיפה לאלימות מינית.

10. **חובת מגורים נפרדים לנשים:** החל מיוני 2016 מעסיקים של מהגרות עבודה בחקלאות מחויבים לחתום על "הצהרה על מגורים נפרדים לעובדת זרה בחקלאות".⁹ בפועל, ניכר כי הצהרות אלו לא מגיעות לידיעת המעסיקים, לא כל שכן נאכפות על ידי הגורמים המוסמכים. וכך נצפו מקרים של נשים שלנות בתנאי מגורים קשים באותו המרחב עם מספר גדול של עובדים גברים אחרים.

11. **העסקה שלא בחקלאות:** ישנם דיווחים רבים שמהגרות עבודה בחקלאות מועסקות שלא כחוק בעבודות שונות ביניהם מסג', ניקיון וטיפול בילדים. בעבודות אלו הן חשופות לעבודה במרחב מבודד ועל כן חשופות עוד יותר להטרדה ואלימות מינית.

12. **גישה לשירותי רפואה ולרפואת נשים:** הגישה של מהגרי עבודה בחקלאות ככלל ולנשים בפרט לשירותי בריאות מוגבלת ממגוון סיבות,¹⁰ מה שמשאיר נשים רבות ללא מענה לצרכים גניקולוגיים או לגישה לאמצעי מניעה והפלות במידת הצורך.

13. **פיקוח על הלשכות:** הלשכות המלוות בענף החקלאות, כמו גם לשכות בענפים אחרים, סובלות מניגוד עניינים מובנה בין המחויבות שלהן למעסיקים לבין המחויבות לעובדים כשהראשון גובר על האחרון.¹¹ אחת הסוגיות העיקריות, בהן ניגוד אינטרסים זה קריטי, הוא בהימנעות ממענה לבקשת מעבר עובדים בין מעסיקים.¹² עדויות שנאספו מעידות כי מעבר עובדים בין לשכות כמעט וכלל לא נענה וכי רוב העובדים אינם יודעים כלל לומר את שם הלשכה האחראית עליהם ולא מכירים את האופציה של מעבר בין לשכות, אלא רק של מעבר בין מעסיקים. זאת, בליווי התלות הרבה של העובדות והעובדים בלשכות, יוצרת פגיעות מרובה וקרקע לניצול בכלל וניצול על בסיס מיני בפרט.

14. **תשומת לב מערכתית לפגיעותן של סטודנטיות בתוכניות המשתלמים בחקלאות:** בישראל יש כ-4000 סטודנטים וסטודנטיות לחקלאות מחו"ל המגיעים לישראל תחת תוכניות המשתלמים. הסטודנטים/יות בתוכנית אלו אינן יכולים להחליף תוכנית ומעסיק ושכר הלימוד אותם הם משלמים גבוהה ומהווה הלכה למעשה חוב כובל.¹³ משמע, מדובר במבנה פוגעני המייצר קרקע עשירה לניצול ככלל וניצול מיני בפרט.

15. **לסיכום,** התנאים המבניים של משטר ההגירה הישראלי שפורטו במסמך זה גורמים לכך שמהגרות עבודה מתאילנד המועסקות בחקלאות עלולות להיות חשופות לניצול מרובה, הן מבחינת תנאי העסקה ומחיייה והן מבחינת אלימות מינית. יש צורך באיסוף מידע, פיקוח ואכיפה עם דגש מגדרי, ובפרט על יצירת מערך מותאם שכולל ליווי למהגרות שסבלו מפגיעה מינית. יש לפעול כדי להבטיח את הנגישות של מהגרות עבודה לטיפול רפואי בכלל וטיפול גניקולוגי בפרט. בנוסף יש צורך בפיקוח על תנאי המגורים ויצירת מרחב בטוח ומוגן לעובדות, כולל תשומת לב למצבן של סטודנטיות בתוכניות המשתלמים. כמו כן יש לפקח על פעילותן של הלשכות הפרטיות ולאפשר השמה שאינה שרירותית אצל מעסיק.

- ¹ שחר שוהם היא דוקטורנטית במכון ללימודי אסיה ואפריקה באוניברסיטת הומבולדט שבברלין וחוקרת אורחת בפרויקט המחקר Trafflab, הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת תל אביב. [ד"ר יהל קורלנדר](#) היא מרצה במכללה האקדמית תל חי וחוקרת בפרויקט Trafflab הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת תל אביב. שוהם וקורלנדר מובילות את פרויקט המחקר "מיקומים מוצלבים של מהגרות עבודה בענפי עבודה גבריים: המקרה של ענף החקלאות" במסגרת Trafflab בהובלתה של פרופ' הילה שמיר באוניברסיטת תל אביב.
- ² [נתוני זרים בישראל מוגש על ידי רשות האוכלוסין וההגירה](#) – האגף לתכנון מדיניות ואסטרטגיה מהדורה מסכמת לשנת 2020 | מרץ 2021
- ³ קו לעובד, 2020. "תמונת מצב 2020, הפרות זכויות מהגרי עבודה מתאילנד במשקים החקלאיים בישראל".
- ⁴ קורלנדר, יהל ומתן קמינר (2021). "עובדים קבועים מאחורי הבית: העסקת מהגרי עבודה מתאילנד בחקלאות במרחב הכפרי". אופקים לגיאוגרפיה. 98. עמודים 131-148. קמינר, מתן (2019). "מבטים מוסטים בערבה". הזמן הזה, גיליון אוקטובר.
- ⁵ בסול, ז'נאן, "התחננתי ללכת לרופא, אבל הבוס לא הסכים", דה מרקר 19.9.2016.
- ⁶ לאחרונה תורגם לתאית "נוהל מניעת הטרדות מיניות" על ידי רשות ההגירה והאוכלוסין וסימי.
- ⁷ קורלנדר, יהל (2019). "מיסחור ההגירה – על צמיחתה שגשוגה ושינויה של תעשיית הגיוס והתיווך להגירת עבודה לחקלאות מתאילנד לישראל". עבודת דוקטורט: אוניברסיטת חיפה.
- ⁸ שוהם, שחר וחני בן ישראל (2020), "פרק 9: קהילה ומשפחה", בתוך הילה שמיר ומעין נייזנה (עורכות), [תכנית אלטרנטיבית למאבק בסחר בבני אדם: מודל מוצע לפי גישת העבודה לסחר](#), מסמך מדיניות - קבוצת המחקר טראפלב, אוניברסיטת תל אביב.
- ⁹ יחידת ההסכמים הביטורליים - רשות האוכלוסין וההגירה, "הצהרה על מגורים נפרדים לעובדת זרה בחקלאות".
- ¹⁰ רייכמן, רבקה ונונה קושנירביץ' (2019). "יעילות ההסכמים הביטורליים: גיוס, מימוש זכויות, תנאי חיים ותעסוקה של מהגרי עבודה לענפי החקלאות, הבנייה והסיעוד בישראל 2011-2018". המרכז האקדמי רופין, רשות האוכלוסין וההגירה וסימי.
- ודו"ח רופאים לזכויות אדם וקו לעובד, "ארץ אוכלת עובדיה - הפקרת בריאותם של מהגרי עבודה בחקלאות", לקראת פרסום.
- ¹¹ קורלנדר, יהל (2020) "פרק 6: לשכות פרטיות ותאגידי כוח אדם", בתוך הילה שמיר ומעין נייזנה (עורכות), [תכנית אלטרנטיבית למאבק בסחר בבני אדם: מודל מוצע לפי גישת העבודה לסחר](#), מסמך מדיניות - קבוצת המחקר טראפלב, אוניברסיטת תל אביב.
- ¹² קורלנדר, יהל, נייזנה, מעיין ושמיר הילה (2021). "מחלות רקע: העמקת המסחור של מהגרי עבודה והפרות חופש התנועה בעידן הקורונה". סוציולוגיה ישראלית. כ"א (2) עמודים 82-89.
- ¹³ ראו הערה מספר 7.